

«Όμως δεν θα ήθελα η φρίκη να σας εμποδίσει να προχωρήσετε. Μη νομίζετε πως τούτο το ανάγνωσμα θα συνεχιστεί μέσα στα δάκρυα και τους στεναγμούς».

(Βοκάκιος, Το Δεκαήμερο)

Του Γιώργου Παναγιωτάκη

Στα μέσα του 14ου αιώνα η Ευρώπη βίωσε μια δοκιμασία από εκείνες που αφήνουν ανεξίτηλα σημάδια στη συλλογική μνήμη. Ήταν η επιδημία της βουβωνικής πανώλης, ο μαύρος θάνατος που εξαπλώθηκε σε ολόκληρη σχεδόν την ήπειρο, ερημώνοντας πόλεις και χωριά και προκαλώντας μια σειρά από κοινωνικοοικονομικές ανακατατάξεις. Πολλές από αυτές αξιολογήθηκαν αργότερα ως θετικές: τα δυσεύρετα εργατικά χέρια απέκτησαν μεγαλύτερη αξία, το φαινόμενο της δουλοπαροικίας μαράζωσε, το βιοτικό επίπεδο για τους επιζώντες βελτιώθηκε, οι επιστήμες της ιατρικής και της φαρμακευτικής εξελίχθηκαν... Ακόμη, ο φόβος του θανάτου ξύπνησε σε μεγάλο μέρος του υγιούς πληθυσμού την αγάπη για την ζωή. Οι γεννήσεις πολλαπλασιάστηκαν, τα αυστηρά ήθη χαλάρωσαν και, όταν πέρασε το πρώτο κύμα της επιδημίας, παρατηρήθηκε μια ροπή προς τις τέχνες και γενικά τις γήινες απολαύσεις.

Μέσα σε αυτήν την ταραγμένη –γεμάτη με θρήνο αλλά και αναδημιουργία- περίοδο, ένας φλωρεντίνος ονόματι Τζοβάνι Μποκάτσο, έφερε στο φως ένα από τα πιο πολυδιαβασμένα λογοτεχνικά έργα του ευρωπαϊκού Μεσαιώνα. Το βιβλίο που ολοκληρώθηκε το 1353 είχε τον τίτλο “Decameron” και ήταν μια μεγάλη συλλογή μικρών ιστοριών, οι περισσότερες από τις οποίες προϋπήρχαν στην προφορική παράδοση. Ο Βοκάκιος τις συγκέντρωσε, τις ξεσκαρτάρισε και τις επαναδιατύπωσε, όχι στην γερασμένη και δυσκίνητη λατινική γλώσσα αλλά στην ολοζώντανη και γεμάτη χυμούς και χάρη φλωρεντινή διάλεκτο της εποχής. Σαν συνδετική ύλη ανάμεσα στα διηγήματα, επινόησε μια κεντρική ιστορία: Δέκα πρόσωπα, επτά όμορφες νέες και τρεις χαριτωμένοι νέοι, αφήνουν την χτυπημένη από την επιδημία Φλωρεντία και καταφεύγουν σε μια έπαυλη στους μαγευτικούς λόφους του Φιέζολε. Ήδη έχει δημιουργηθεί μια λογοτεχνικά ερεθιστική αντίστιξη. Από την μία μεριά το μεγάλο θανατικό, που ο Βοκάκιος περιγράφει συγκλονιστικά στην αρχή και από την άλλη η ζωντάνια και η ευθυμία της νιότης. Πώς όμως θα περάσουν τον χρόνο τους στην απομόνωση οι δέκα νέοι; Θα αφηγούνται ιστορίες. Κάθε μέρα το κάθε πρόσωπο θα διηγείται από μία. Στις δέκα λοιπόν μέρες που θα μείνουν εκεί, θα ειπωθούν εκατό σύντομες ή λιγότερο

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τρίτη, 22 Οκτώβριος 2019 22:53 -

σύντομες αφηγήσεις με επίκεντρο τον έρωτα. Άλλες είναι κωμικές και άλλες συγκινητικές. Άλλες διακρίνονται από τόλμη και ελευθεριάζουσα διάθεση και άλλες περιγράφουν ευφάνταστες φάρσες και κατεργαριές. Όλες όμως ξεχειλίζουν από ρυθμό, γοητεία και αυθεντικότητα, προσφέροντάς μας μια πάλλουσα, πολύμορφη και αρκετά διαφορετική από εκείνη που οι περισσότεροι έχουμε στο μυαλό μας εικόνα για τη ζωή στην προαναγεννησιακή Ιταλία.

Ο Παζολίνι, οι Ταβιάνι και οι άλλοι

Ένα τέτοιας σημασίας και αφηγηματικού εύρους έργο ήταν βέβαια αδύνατο να αγνοηθεί από την έβδομη τέχνη. Η κινηματογραφική ιστορία του Δεκαήμερου απλώνεται σε περισσότερα από 100 χρόνια. Η αρχή έγινε με το «πρωτόγονο» -και δυσεύρετο σήμερα- «Il Decamerone» (1912) του Τζενάρο Ριγκέλι που περιέχει τρεις ολιγόλεπτες ιστορίες, ενώ ο τελευταίος κρίκος της αλυσίδας είναι το πρόσφατο «Θαυμάσιος Βοκάκιος» («Meraviglioso Boccaccio», 2015) των αδελφών Ταβιάνι –η έξοδος του οποίου στις ελληνικές αίθουσες την τελευταία ακριβώς μέρα του 2015, αποτέλεσε την αφορμή για τούτο το μικρό αφιέρωμα. Ενδιαμέσως μπορούμε να βρούμε δεκάδες κινηματογραφικές και τηλεοπτικές παραγωγές που διασκευάζουν (ή εμπνέονται από) τις ιστορίες του Δεκαήμερου. Ενδεικτικά αναφέρουμε το βουβό «Decameron Nights» (1924) του Χέρμπερτ Γουίλκοξ, το «Ο αρχάγγελος Γαβριήλ και η κυρία Χήνα» («Archangel Gabriel a raní Husa», 1964) του Τσέχου μάστορα του stop motion animation και των μαριονέτων Γίρι Τρνκα*, αλλά και το σπονδυλωτό «Βοκάκιος 70» («Boccaccio 70», 1962) των Φελίνι, Βισκόντι, Ντε Σίκα και Μοντισέλι που, αντιγράφοντας την ιδέα του Δεκαήμερου, εξερευνά τα ερωτικά ήθη της δεκαετίας του 1960.**

Η κινηματογραφική διασκευή, όμως, που αναδεικνύει καλύτερα το πνεύμα το αρχικού κειμένου, δεν είναι άλλη από το «Δεκαήμερο» («Il Decameron») του Πιέρ Πάολο Παζολίνι ***. Γυρισμένη το 1971, η ταινία αυτή αποτελεί το πρώτο μέρος της λεγόμενης «Τριλογίας της ζωής» -τα άλλα δύο είναι τα «Οι μύθοι του Καντέρμπουρυ» («I racconti di Canterbury», 1972) και «Χίλιες και μία νύχτες» («Il fiore delle mille e una note», 1974). Ήταν η εποχή που ο μεγάλος Ιταλός δημιουργός επιχειρούσε μια στροφή στην γραφή του, αναζητώντας δρόμους έκφρασης εγγύτερους σε έναν λαϊκό, ευρείας κατανάλωσης κινηματογράφο. Το έκανε βέβαια με τους δικούς του όρους. Δίχως να ωραιοποιεί το παρελθόν, δίχως να καταφεύγει σε αφηγηματικές και μορφικές ευκολίες και, κυρίως, δίχως να υποτιμά την νοημοσύνη του θεατή. Οι διάλογοι προφέρονται στο ναπολιτάνικο λαϊκό ιδίωμα, ενώ οι περισσότεροι ηθοποιοί είναι είτε ερασιτέχνες, είτε ...πρώην ερασιτέχνες που πήραν το «βάπτισμα του πυρός» σε κάποιο παλιότερο φιλμ του Παζολίνι (πχ οι Νινέτο Νταβόλι και ο Φράνκο Τσίτι). Εμφανίζεται όμως και ο ίδιος ο σκηνοθέτης στο ρόλο του ζωγράφου Τζιότο. Οι σεκάνς (οχτώ στον αριθμό) είναι κατά βάση κωμικές και εικονογραφούν ένα πλήθος από τολμηρές, σεξουαλικές, ακόμα και σκατολογικές περιπέτειες. Συνδέονται δε νοηματικά μέσα από τον έρωτα και την προσπάθεια για την απόκτηση του αντικειμένου του πόθου. Σε αντίθεση με τα γυαλιστερά κοστούμια και τα λουστραρισμένα σκηνικά που χρησιμοποιούνταν συνήθως στα φιλμ εποχής, ο Παζολίνι και ο -νεαρός τότε, αλλά πασιγνωστος και πολυβραβευμένος σήμερα- σκηνογράφος Ντάντε Φερέτι, προτίμησαν μια βρώμικη, φθαρμένη, μα γεμάτη αυθεντικότητα αισθητική προσέγγιση. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ανατρεπτικό, αντικληρικό και αντικομφορμιστικό πνεύμα του σεναρίου, καθιστά την ταινία έναν ύμνο στα επίγεια πάθη, στην «σωματικότητα» και κατ' επέκταση στην ίδια τη ζωή.

Σε τελείως διαφορετική λογική κινήθηκαν οι Πάολο και Βιτόριο Ταβιάνι στην δική τους εκδοχή του Δεκαήμερου****. Οι γηραιοί, αλλά πάντοτε μάχιμοι κινηματογραφιστές επέλεξαν να ξεκινήσουν όπως και ο Βοκάκιος. Αφιερώνοντας δηλαδή κάποιες σκηνές στα όσα φοβερά

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τρίτη, 22 Οκτώβριος 2019 22:53 -

συνέβαιναν στην χτυπημένη από την επιδημία Φλωρεντία: σωροί από πτώματα στους δρόμους, γονείς που επιλέγουν να ταφούν ζωντανοί μαζί με τα νεκρά παιδιά τους, άνθρωποι που τριγυρνούν κρατώντας λουλούδια μπροστά στη μύτη τους σε μια απέλπιδα προσπάθεια να αποφύγουν την αρρώστια... Έπειτα γνωρίζουμε τα πρόσωπα που καταφεύγουν στην εξοχή (όλες και όλοι νέοι ταλαντούχοι Ιταλοί ηθοποιοί) και αρχίζουν οι αφηγήσεις των ιστοριών. Σε αντίθεση όμως με το βιβλίο όπου οι εύθυμες αφηγήσεις είναι σαφώς περισσότερες από τις δραματικές, στο «Θαυμάσιος Βοκάκιος» γίνεται το αντίστροφο: οι δραματικές όχι μόνο υπερτερούν, αλλά είναι και οι πιο δυνατές κινηματογραφικά. Και οι μεν και οι δε, πάντως, διακρίνονται από έντονο στυλιζάρισμα, καθώς και από μια προσπάθεια αισθητικής ωραιοποίησης τόσο του Μεσαίωνα όσο και του έργου του Βοκάκιου, το οποίο με τον τρόπο αυτό χάνει τον λαϊκό και «γήινο» χαρακτήρα του.

Το αποτέλεσμα είναι να έχουμε αρκετές εντυπωσιακές οπτικοακουστικές συνθέσεις –είναι άλλωστε γνωστή η ικανότητα των Ταβιάνι να χτίζουν δυνατές σκηνές με την συνδρομή του ήχου και της μουσικής- αλλά λίγες στιγμές αυθεντικής κινηματογραφικής συγκίνησης. Συνολικά δε, το “Meraviglioso Boccaccio” χαρακτηρίζεται από έλλειψη πρωτοτυπίας και παρότι μπορεί σε κάποια σημεία να παρασύρει τον θεατή, υστερεί κατά πολύ από τις σπουδαιές δημιουργίες που τα αδέρφια από την Τοσκάνη μας έχουν χαρίσει στο παρελθόν. Το βιβλίο στα ελληνικά

Ακόμη κι έτσι, παραμένει εντυπωσιακό το γεγονός πως εξήμισι αιώνες από την ημέρα που ο Βοκάκιος ολοκλήρωσε το χειρόγραφο του, το Δεκαήμερο εξακολουθεί να προκαλεί το ενδιαφέρον, μα και να μας προκαλεί να ασχοληθούμε μαζί του έστω και μέσα από το φίλτρο που, μοιραία, επιβάλλει η εποχή μας. Και βέβαια, το καλύτερο μέσο για να το κάνουμε είναι το ίδιο το λογοτεχνικό έργο. Στα ελληνικά, ολόκληρο το κείμενο θα το βρούμε μόνο στην δίτομη έκδοση που κυκλοφορεί από τις εκδ. Γράμματα και κοσμείται από τις ξυλογραφίες της ιταλικής έκδοσης του 1492. Κυρίως όμως κοσμείται από την μετάφραση του Κοσμά Πολίτη, η οποία μας δίνει μια ευκρινέστατη εικόνα τόσο για τον ιταλικό ύστερο Μεσαίωνα όσο και για το μεστό, παιγνιώδες ύφος του συγγραφέα του Δεκαήμερου.

*Μια χαρακτηριστική σκηνή από το «Ο αρχάγγελος Γαβριήλ και η κυρία Χήνα» του Γίρι Τρνκα: <https://www.youtube.com/watch?v=p3L7mnX4syc>

** Η πιο χαρακτηριστική σκάνς του «Βοκάκιος 70» φέρει την υπογραφή του Φεντερίκο Φελίνι και περιγράφει τον έρωτα ενός μεσήλικα για την τεράστια γυναίκα μιας γιγαντοαφίσας (την υποδύεται η Ανίτα Έκμπεργκ): <https://www.youtube.com/watch?v=Vy3NeeA4p8c>

*** Το τρέιλερ της ταινίας του Πιέρ Πάολο Παζολίνι: <https://www.youtube.com/watch?v=8dSu5NAjIGY>

Θαυμαστός Μεσαίωνας-Το Δεκάημερο του Βοκάκιου και οι κινηματογραφικές μεταφορές του.

Συντάχθηκε απο τον/την Άννα Ειρήνη
Τρίτη, 22 Οκτώβριος 2019 22:53 -

**** Το τρέιλερ της ταινίας των αδελφών Ταβιάνι: https://www.youtube.com/watch?v=o9_4UpD6nvc

<https://www.oanagnostis.gr/thavmastos-meseonas/>